

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย

ของเกษตรกรอำเภอสามเงา จังหวัดตาก

Farmers' Practices for Quality Longan Adhering to Good Agricultural Practice System in Sam Ngao District of Tak Province

นิภาพร วงศ์สะอาด (Nipaporn Wongsard)*

สินีนุช คุรุทเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sanserm)**

ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (Paranee Tangwiwat)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม (2) การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ของเกษตรกร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ของกรมวิชาการเกษตร ในปี 2555 จำนวน 416 คน มีขนาดกลุ่มตัวอย่าง 139 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ที่ทดสอบความเชื่อมั่นจากเกษตรกรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่ศึกษาจำนวน 20 ราย มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ตอนที่ 2 ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.98 และ 0.92 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรมากกว่าครึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 50.53 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสบการณ์ในการผลิตลำไยเฉลี่ย 12.52 ปี จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตลำไยเฉลี่ย 16.55 คน พื้นที่ผลิตลำไยทั้งหมดเฉลี่ย 6.98 ไร่ รายได้เฉลี่ย 43,478 บาทต่อไร่ จำหน่ายผลผลิตลำไยผ่านผู้รวบรวม เป็นสมาชิกกลุ่ม ธ.ก.ส. รับรู้ข้อมูลจากเกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียงเข้ารับการอบรม 2 ครั้งต่อปี ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 1 ครั้งต่อปี (2) เกษตรกรมีการปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3) เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการตรวจตราบ้านจำหน่ายสารเคมี วัตถุอันตราย ควรจัดฝึกอบรมเรื่องเครื่องจักรกล และอุปกรณ์การเกษตร ควรช่วยควบคุมราคาน้ำเพื่อลดต้นทุนการผลิต ควรมีห้องปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์ดิน น้ำ สารเคมี ในพื้นที่ที่สามารถทราบผลได้ทันที

คำสำคัญ การปฏิบัติ ระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช t_nipaporn@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch.san@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช paranee.@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

The purposes of this research were to study (1) fundamental individual factor and socio-economic factor (2) practices for quality longan adhering to good agricultural practice system (3) problems and suggestions for farmers' practices for quality longan adhering to good agricultural practice system in Sam Ngao District of Tak Province.

The population was 416 longan farmers in Sam Ngao District, Tak Province who received from the Department of Agriculture, certificates of the good agricultural practice for longan in 2012. By simple random sampling and drawing names, the sample sizes of 139 were selected. Instrument for data compilation was interview. The second and third confidence was 0.98 and 0.92 respectively. Data was analyzed by frequency, percentage, minimum value, maximum value, standard deviation and ranking.

Research results were found as follows. (1) More than half of the farmers were male with their average age at 50.53 years. They completed Prathom 6 or higher primary education. Their average experience in longan production was 12.52 years. The average labor for longan production was 16.55 persons. The average longan production area was totally 6.98 rai. Their average income was 43,478 baht/rai. Sale of longan products was managed by collectors, members of the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. They received updated information from neighboring farmers, attended training twice a year and contacted with authorities once a year. (2) Farmers' overall practices for quality longan adhering to good agricultural practice system were at high level. (3) Farmers' overall problems about practices for quality longan adhering to good agricultural practice system were at low level. However, their suggestions were there should be an inspection of dangerous materials and pesticide shop, training to be organized for farmers on equipments, agricultural materials, control of fertilizer price for lowering cost, on site laboratory room for soil, water, chemical substance analysis so as to get the results immediately.

Keywords: Practices, Quality Longan Adhering to Good Agricultural Practice

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช t_nipapron@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch.san@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช paranee.@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

นับปัจจุบันประชากรโลกได้ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) ซึ่งเป็นกระแสหลักของโลก ประชากรโลกหันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น ข้อมูลการเจ็บป่วยของคนร้อยละ 70 มีสาเหตุมาจากการบริโภคอาหารไม่สะอาด มีการปนเปื้อนของเชื้อโรคและสารพิษตกค้าง (กรมส่งเสริมการเกษตร 2553: 1) ส่งผลให้นานาประเทศต่างหันมาปกป้องผู้บริโภคของตนเองด้วยการออกมาตรการกีดกันทางการค้า เฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และได้ใช้เป็นข้อต่อรองทางการค้ากับประเทศผู้ผลิต เช่น คุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ปลอดจากสารเคมีตกค้าง กระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงที่ถูกสุขอนามัย กระบวนการดูแลรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว ฯลฯ ทำให้การแข่งขันทางการค้าทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ประเทศไทยในฐานะผู้ผลิตสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศจนได้ชื่อว่าครัวของโลก ที่ผลิตอาหารมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานสากล จึงได้กำหนดให้ปี พ.ศ.2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร (Food safety year) โดยให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อได้บรรลุเป้าหมาย และมีผลสืบเนื่องด้านการใส่ใจในความปลอดภัยด้านอาหารมาถึงปัจจุบัน ซึ่งหลายฝ่ายต่างให้ความสนใจในความปลอดภัยและมาตรฐานของอาหาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดนโยบายความปลอดภัยทางด้านอาหาร และจัดทำระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการรับรองการผลิตพืชให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ครอบคลุมการจัดการกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดจากศัตรูพืช และมีคุณภาพปลอดภัยเป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค

ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากในภาคเหนือของประเทศไทย แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา น่าน ลำปาง ตาก และแพร่ มีพื้นที่ปลูกรวม 856,660 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2554: 1) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export_result.php) ได้ให้ข้อมูลการส่งออกลำไยรวมไปยังต่างประเทศ ในปี พ.ศ.2555 เป็นจำนวน 596,418 ตัน คิดเป็นมูลค่า 19,896,615 ล้านบาท สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้ประกาศมาตรฐาน 2 ฉบับ คือ ลำไย และการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2546 เพื่อให้เกษตรกร ผู้ประกอบการ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ (http://www.mof.or.th/main_3-13.htm) การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย มีประโยชน์ในการปรับปรุงผลผลิตให้มีคุณภาพและปลอดภัย ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการใช้สารเคมีต้องห้าม ลดปัญหาผลผลิตมีสารเคมีการเกษตรตกค้างเกินค่ากำหนด ลดปัญหาการปนเปื้อนของจุลินทรีย์และสารโลหะหนักที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค (กรมส่งเสริมการเกษตร 2553: 12) รวมถึงช่วยให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และลดความเสี่ยงในสุขภาพร่างกายของผู้ปฏิบัติงานในการผลิตลำไย โดยกรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานตรวจและให้การรับรองแหล่งผลิตอาหารที่มีความปลอดภัยและได้มาตรฐาน หน่วยงานกรมส่งเสริมการเกษตรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบการผลิตที่มีการจัดการคุณภาพ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน

อำเภอสามเงา จังหวัดตาก เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีเกษตรกรปลูกลำไย 1,046 ราย รวมพื้นที่ผลิตลำไย 6,492 ไร่ ผลผลิตลำไยรวม 4,752 ตัน (สำนักงานเกษตรอำเภอสามเงา 2555) มีเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย โดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

จำนวน 416 ราย(<http://122.155.190.187/gap/SearchQ.aspx>) คิดเป็นร้อยละ 40 ของเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ทั้งหมด และยังมีเกษตรกรผู้ปลูกลำไยอีกร้อยละ 60 ของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยทั้งหมดที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกรอำเภอสามเงา จังหวัดตาก โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย และปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูก ลำไยอำเภอสามเงาได้รับการรับรองตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย เพิ่มขึ้น และเป็นฐานข้อมูล สำหรับนักส่งเสริม นักวิจัย และผู้ที่สนใจในการวิจัยครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษา

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก
2. ระดับการปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก
3. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก ที่มีต่อระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอสามเงา จังหวัดตาก ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ของกรมวิชาการเกษตร ในปี 2555 จำนวน 416 คน มีขนาดกลุ่มตัวอย่าง 139 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 3 ตอน คือ (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม (2) การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีต่อการปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ที่ทดสอบความเชื่อมั่นจากเกษตรกรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่ศึกษาจำนวน 20 ราย มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ตอนที่ 2 ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.98 และ 0.92 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกร ร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50.53 ปี เกษตรกร ร้อยละ 41.7 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสบการณ์ในการผลิตลำไย เฉลี่ย 12.52 ปี จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตลำไยเฉลี่ย 16.55 คน พื้นที่ผลิตลำไยทั้งหมดเฉลี่ย 6.98 ไร่ รายได้เฉลี่ย 43,478 บาทต่อไร่ เกษตรกร ร้อยละ 94.2 จำหน่ายผลผลิตลำไยผ่าน ผู้รวบรวม เกษตรกร ร้อยละ 94.2 เป็น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

สมาชิกกลุ่ม ธ.ก.ส. เกษตรกร ร้อยละ 97.1 รับรู้ข้อมูลจากเกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียง เกษตรกร ร้อยละ 74.1 เข้ารับการอบรม 2 ครั้งต่อปี เกษตรกร ร้อยละ 62.6 ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 1 ครั้งต่อปี

2. ระดับการปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ภายพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) เกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยที่ปลอดจากศัตรูพืช (2) เกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ในระดับมาก คือ ด้านการปฏิบัติและการควบคุมการผลิต ด้านการบันทึกและการควบคุมเอกสาร ด้านการจัดเก็บและควบคุมเอกสาร ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลลำไยที่มีขนาดใหญ่และสม่ำเสมอในช่อ ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยที่ปลอดจากสารพิษตกค้าง ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวในสวน ด้านการขนส่งผลิตผลไปยังจุดรวบรวมสินค้า ด้านการควบคุมการคลปนของผลิตผลด้วยคุณภาพกับผลิตผลคุณภาพ (3) เกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ในระดับปานกลาง คือ ด้านการจัดการสุขลักษณะฟาร์ม ด้านการจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร ด้านการจัดการปัจจัยการผลิต

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

3.1. ปัญหา ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีปัญหาคือระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ภายพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยแบ่งตามประเด็น 12 ด้าน คือ (1) ด้านการจัดการสุขลักษณะฟาร์ม เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย (2) ด้านการจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย (3) ด้านการจัดการปัจจัยการผลิต เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย (4) ด้านการปฏิบัติและการควบคุมการผลิต เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุด (5) ด้านการบันทึกและการควบคุมเอกสาร เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุด (6) ด้านการจัดเก็บและการควบคุมเอกสาร เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุด (7) ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลลำไยที่มีขนาดใหญ่สม่ำเสมอในช่อ เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุด (8) ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยที่ปลอดจากศัตรูพืช เกษตรกรมีปัญหในระดับปานกลาง (9) ด้านการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยที่ปลอดจากสารพิษตกค้าง เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย (10) ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวในสวน เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย (11) ด้านการขนส่งผลิตผลไปยังจุดรวบรวมสินค้า เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุด (12) ด้านการควบคุมการคลปนของผลิตผลด้วยคุณภาพกับผลิตผลคุณภาพ เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อย

3.2 ข้อเสนอแนะ เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า (1) การจัดการสุขลักษณะฟาร์ม เกษตรกรเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องการตรวจร้านจำหน่ายสารเคมี วัตถุอันตราย และสารกระตุ้นการออกดอก เนื่องจากในท้องตลาดยังมีการแบ่งขาย ไม่ระบุชื่อ สารประกอบ รวมถึงวิธีการใช้เป็นจำนวนมาก (2) การจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร เกษตรกรเสนอแนะให้หน่วยงานราชการจัดฝึกอบรมเกษตรกรมีความรู้เรื่องการซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลทางการเกษตรและอุปกรณ์การเกษตร (3) การจัดการปัจจัยการผลิต เกษตรกรเสนอแนะให้รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐช่วยในการควบคุมราคาปุ๋ย หรือหามาตรการช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อลดต้นทุนปัจจัยการผลิตและเสนอแนะให้มีหน่วยงานที่สามารถตรวจวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตในพื้นที่ เพื่อให้ทราบผลได้ทันที

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล สิ่งที่ได้นำมาอภิปรายผล ได้แก่ ประสบการณ์ในการผลิตลำไย

ประสบการณ์ในการผลิตลำไย เกษตรกรกว่าหนึ่งในสาม(ร้อยละ 38.8) มีประสบการณ์ในการผลิตลำไย 6 - 10 ปี โดยเฉลี่ยมีประสบการณ์ในการผลิตลำไย 12.52 ปี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 87.8) มีประสบการณ์ในการผลิตลำไย 6 ปีขึ้นไป ซึ่งมหาวิทยาลัยแม่โจ้(2543: 82)ให้ข้อมูลไว้ว่า ลำไยจะเริ่มให้ผลผลิตเมื่อปลูกได้ประมาณ 3 ปีขึ้นไป โดยเฉลี่ยพัฒนาการจากดอกบานถึงผลแก่จะใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือน เมื่อเริ่มให้ผลผลิตเกษตรกรจึงเริ่มขายผลผลิตได้ในปีถัดไป และจึงขอรับรองมาตรฐานระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยได้เช่นกัน รวมถึงแต่เริ่มปลูกมาถึงขั้นตอนการขอรับรอง การตรวจรับรอง การออกใบรับรอง ใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 6 ปี เช่นกัน ส่วนในบางราย(ร้อยละ 12.2) ซึ่งมีประสบการณ์ในการผลิตลำไยน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี นั้นอาจจะเนื่องมาจากการซื้อที่ดินพร้อมสวนลำไยจากเกษตรกรรายเดิมที่มีการปลูกลำไยที่ให้ผลผลิตได้แล้ว จึงสามารถขอรับรองมาตรฐานระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยได้ทันที

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สิ่งที่ได้นำมาอภิปรายผล ได้แก่ จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตลำไย รายได้จากการขายผลผลิตลำไย และแหล่งจำหน่ายผลผลิตลำไย

จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตลำไย เกษตรกรกว่าครึ่ง(ร้อยละ 56.8) ใช้แรงงานในการผลิตลำไย 11-20 คนโดยเฉลี่ยใช้แรงงานในการผลิตลำไย 16.55 คน แสดงให้เห็นว่าการผลิตลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย มีหลักการปฏิบัติที่ต้องใช้แรงงานมาก พาวินและคณะให้คำแนะนำเกษตรกรในการใช้แรงงานในการผลิตลำไยว่า การปฏิบัติงานภายในสวนลำไยจำเป็นต้องมีแรงงานทั้งแรงงานประจำและแรงงานชั่วคราวต้องทำงานเร่งด่วนในบางช่วง เช่น ช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต การตัดแต่งกิ่ง เป็นต้น แหล่งปลูกลำไยที่มีแรงงานที่เพียงพอ และมีความชำนาญจะช่วยลดต้นทุนการผลิตลงได้มาก นอกจากนี้ควรมีการฝึกฝนแรงงานให้มีความรู้และทักษะเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้กับเจ้าของสวน

(<https://sites.google.com/site/laayi123/kar-pluk-lai>)

รายได้จากการขายผลผลิตลำไย เกษตรกรกว่าหนึ่งในสาม(ร้อยละ 35.2) มีรายได้จากการขายผลผลิตลำไย 30,001-40,000 บาทต่อไร่โดยเฉลี่ยมีรายได้จากการขายผลผลิตลำไย 43,478 บาทต่อไร่ ต่างกับสุกัญญา อินทะชัย (2550: 97) ศึกษาความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีรายได้จากการขายผลผลิตลำไยเฉลี่ย 56,774.5 บาทต่อปี และ อัญชลี กุณพงศ์ (2548: 65) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรกรที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน พบว่า มีรายได้จากการขายผลผลิตลำไยเฉลี่ย 78,184.8 บาทต่อปี ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากแหล่งจำหน่ายผลผลิตเพราะส่วนใหญ่เกษตรกรจำหน่ายให้กับผู้รวบรวมผลผลิต ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในจังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่มาเปิดสถานที่รับซื้อรวบรวมผลผลิต ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการรวบรวม รวมถึงค่าขนส่ง เพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงขายผลผลิตในราคาต่ำกว่าเกษตรกรในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

แหล่งจำหน่ายผลผลิตลำไย เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 94.2) จำหน่ายผลผลิตลำไยผ่านผู้รวบรวมกว่าครึ่ง(ร้อยละ 56.8) จำหน่ายให้พ่อค้าเหมาสวนมีเกษตรกรเพียงเล็กน้อย(ร้อยละ 16.5) ที่จำหน่ายเองต่างกับผลการวิจัยของธงชัย สายวงศ์คำ (2549: 76) ซึ่งพบว่า ลักษณะการจำหน่ายลำไยเกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายลำไย ในลักษณะขายส่ง โดยจำหน่ายให้กับพ่อค้าต่างจังหวัด ซึ่งมีความสะดวกในการขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยส่วนใหญ่พ่อค้าจะมารับซื้อถึงสวน ติดต่อซื้อขายเมื่อลำไยแก่พร้อมเก็บ พ่อค้าเป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายเป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงการจำหน่ายผลผลิตจากเดิมมีการจำหน่ายโดยผ่านพ่อค้าเหมาสวน มาเป็นการจำหน่ายผ่านผู้รวบรวมผลผลิตมากขึ้น ซึ่งทำให้เกษตรกรทราบจำนวนผลผลิตของตนเองที่แท้จริง ต่างกับการเหมาสวนซึ่งเกษตรกรไม่สามารถทราบปริมาณผลผลิตของตนเอง และไม่ได้ปฏิบัติในการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวในสวน การขนส่งผลผลิตไปยังจุดรวบรวมสินค้า และการควบคุมการละปนของผลผลิตด้วยคุณภาพกับผลผลิตคุณภาพตามระบบ การจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย

3. ปัจจัยด้านสังคม สิ่งที่น่ามาอภิปรายผล ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร แหล่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 94.2) เป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรรองลงมาสองในสาม(ร้อยละ 72.7) เป็นสมาชิกสหกรณ์ทางการเกษตร และกว่าครึ่ง(ร้อยละ 59.7 และร้อยละ 49.6 ตามลำดับ) เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน มีเพียงเล็กน้อย(ร้อยละ 16.5) ที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานและกลุ่มอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีการรวมกลุ่มที่หลากหลาย การรวมกลุ่มนั้นเพื่อการผลิตและการจัดหาแหล่งเงินทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต แต่ยังขาดการรวมกลุ่มกันเพื่ออำนาจการต่อรองราคาผลผลิต หรือหาช่องทางจำหน่ายผลผลิต

แหล่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 97.1) รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนเกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียงสอดคล้องกับสุกัญญา อินทะชัย(2550: 98) พบว่า การปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนเกษตรกรมากที่สุด ทั้งนี้ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ให้กับเกษตรกรผ่านสื่อวิทยุ หอกระจายข่าว สื่อสิ่งพิมพ์ หรืออื่นๆ เพื่อให้ครอบคลุมเกษตรกรให้มากที่สุด

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรสองในสาม(ร้อยละ 62.6) ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2 ครั้งต่อปี โดยเฉลี่ยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 2.38 ครั้งต่อปีสอดคล้องกับลำพูน กะตะโท (2549: 93) ศึกษาความคาดหวังและผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติตามเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในอำเภอบางจังหวัดเชียงราย พบว่า มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี และอัญชลี กุณพงศ์ (2548: 65) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน พบว่า เกษตรกรติดต่อกับเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 2.4 ครั้ง หลังจากอบรมให้ความรู้เกษตรกรหรือหลังจากตรวจประเมินให้การรับรองมาตรฐานตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรแล้ว เจ้าหน้าที่ควรหมั่นตรวจติดตามหรือให้คำปรึกษากับเกษตรกรอย่าง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

สม่ำเสมอ จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การที่เกษตรกรส่วนติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 2 ครั้งต่อปี อาจเป็นผลให้เกษตรกร
ละเลยไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติของระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในบางหัวข้อ

การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ผลจากการวิเคราะห์
พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในระดับ
มาก สอดคล้องกับอัญชลี กุณพงศ์ (2548: 66) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตาม
ระบบการจัดการคุณภาพของเกษตรกรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน พบว่า ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติ
เกี่ยวกับการจัดการคุณภาพของเกษตรกรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยเหมาะสมดีมาก

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ของเกษตรกร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

5.1 ปัญหาของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการ
ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาตามประเด็นพบปัญหาที่สำคัญ
และสามารถนำมาอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

5.2 ข้อเสนอแนะของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า (1) การจัดการ
สุขลักษณะฟาร์ม เกษตรกรเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องการตรวจร้านจำหน่ายสารเคมี วัสดุอันตราย
และสารกระตุ้นการออกดอก เนื่องจากในท้องตลาดยังมีการแบ่งขาย ไม่ระบุชื่อ สารประกอบ รวมถึงวิธีการใช้
เป็นจำนวนมาก (2) การจัดการเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร เกษตรกรเสนอแนะให้หน่วยงานราชการจัด
ฝึกอบรมเกษตรกรมีความรู้เรื่องการซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลทางการเกษตรและอุปกรณ์การเกษตร (3) การจัดการ
ปัจจัยการผลิต เกษตรกรเสนอแนะให้รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐช่วยในการควบคุมราคาปุ๋ย หรือหามาตรการ
ช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อลดต้นทุนปัจจัยการผลิต และเสนอแนะให้มีหน่วยงานที่สามารถตรวจวิเคราะห์ปัจจัยการ
ผลิตในพื้นที่ เพื่อให้ทราบผลได้ทันที

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะตามเหตุและผลที่ปรากฏและค้นพบ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการ
ส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ผลิตลำไยอำเภอสามเงา จังหวัดตาก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยนำ ผลการศึกษานี้ไปใช้
เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนส่งเสริม เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกรดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เกษตรกร

1.1.1 เมื่อการรับรองแหล่งผลิตไถ่จะหมดอายุ ผู้ที่ได้รับการรับรองต้องยื่นคำขอต่ออายุการ
รับรองตามแบบฟอร์มที่กำหนดจากหน่วยงานกรมวิชาการเกษตรในพื้นที่และกรมวิชาการเกษตรจะดำเนินการ
ตรวจประเมินทบทวนทั้งระบบอีกครั้งว่าผู้ได้รับการรับรองมีการนำระบบการจัดการคุณภาพไปดำเนินการ และ
ยังมีประสิทธิภาพอยู่ จากผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติบางหัวข้อที่เกษตรกรตอบไม่ปฏิบัติ ทั้งนี้หากมีการตรวจ
ติดตามหรือการตรวจต่ออายุอาจทำให้เกษตรกรรายนั้นไม่ได้รับการต่ออายุใบรับรองมาตรฐานระบบการจัดการ
คุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของตนเองในครั้งถัดไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

1.1.2 เกษตรกรควรพัฒนาระบบการขาย การตลาด เพื่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร ทั้ง สหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน แต่ยังจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้รวบรวม พ่อค้า และจำหน่ายเอง หากเกษตรกรในกลุ่มต่างๆมีการรวมตัวเพื่อพัฒนาการขายและการตลาด อาจทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

1.2. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม กรมส่งเสริมการเกษตร หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หลังจากอบรมให้ความรู้เกษตรกรหรือหลังจากตรวจประเมินให้การรับรองมาตรฐานตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรแล้วควรหมั่นตรวจติดตามหรือให้คำปรึกษากับเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการที่เกษตรกรส่วนติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 2 ครั้งต่อปี อาจเป็นผลให้เกษตรกรละเลยไม่ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติของระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยในบางหัวข้อ

1.2.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และกรมส่งเสริมการเกษตร หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ เกี่ยวกับระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยให้กับเกษตรกรผ่านสื่อวิทยุ หอกระจายข่าว สื่อสิ่งพิมพ์ หรืออื่นๆ เพื่อให้ครอบคลุม ทัวถึง จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนเกษตรกรพื้นที่ใกล้เคียงและเจ้าหน้าที่ มีเพียงเล็กน้อยที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยทัศนคติต่อการผลิตลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกรอำเภอสามเงาจังหวัดตาก เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมเกษตรกรต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับการผลิตลำไยในฤดู

2.3 ควรมีการศึกษานวัตกรรมการผลิตลำไย และ วิธีการตลาด และการกำหนดราคาผลผลิต เพื่อให้การผลิตเกิดความมั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร “ระบบตรวจรับรองการผลิตพืช” GAP ค้นคืนวันที่ 25 สิงหาคม 2555 จาก

<http://122.155.190.187/gap/SearchQ.aspx>

ธงชัย สายวงศ์คำ(2550) “การผลิตและการตลาดลำไยของเกษตรกรจังหวัดตาก” วิทยานิพนธ์ปริญญา

เกษตรศาสตรมหาบัณฑิตส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ลำพูน กะตะโท(2549) “ความคาดหวังและผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติตามเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในอำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย” ปัญหาพิเศษปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตส่งเสริมการเกษตร โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สุกัญญา อินทะชัย(2550) “ความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติของที่ปรึกษาเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) ส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

- สุรพล ทองทา(2543) “สภาวะการปลูกลำไยเพื่ออุตสาหกรรมเกษตรในจังหวัดเชียงราย” การค้นคว้าอิสระปริญญา
 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์)ส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สำนักพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร (2553) “คู่มือเจ้าหน้าที่ที่ปรึกษา GAP” พิมพ์ครั้งที่ 1
 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด กรุงเทพมหานคร : 1-12
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ กรมส่งเสริมการเกษตร(2554) “รายงานผลการ
 ดำเนินการโครงการป้องกันแก้ไขปัญหาลำไย ปี 2554” พิมพ์ครั้งที่ 1 : 1
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร(2555) “ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร” คำนวณวันที่ 25 สิงหาคม 2555 จาก
http://www.oae.go.th/oae_report/export_import/export_result.php
- องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร(2556) “ลำไยและการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) สำหรับลำไย” คำนวณวันที่ 12
 มกราคม 2556 จาก http://www.mof.or.th/main_3-13.htm
- อัญชลี กุณพงศ์(2548) “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยตามระบบการจัดการคุณภาพของ
 เกษตรที่ดีที่เหมาะสมสำหรับลำไยในจังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
 (เกษตรศาสตร์)ส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

